

ИНКЛУЗИЈА НИЈЕ ИЛУЗИЈА

Србија је, још на основу Закона о основама система образовања и васпитања из 2009. године, дефинисала мере за обезбеђење инклузије на свим нивоима, прописане су компетенције наставника, олакшан је упис у школу деце која припадају угроженим групама, а успостављен је и систем квалификација и стандарда образовања – уз поштовање сваког детета као индивидуа, рекао је Мухедин Фијуљанин, државни секретар Министарства просвете, науке и технолошког развоја, отварајући други велики састанак Мреже подршке инклузивном образовању, који је 19. и 20. октобра одржан у Београду, а на коме су представљена међународна и домаћа искуства и достигнућа у образовању ученика из осетљивих група, као и законска и осталла регулатива. Намера организатора била је да се иницираје идеје за још успешније деловање Мреже, да се представе започети пројекти и најаве нови облици сарадње заинтересованих страна.

- Неопходно је обезбедити праведност за све у систему образовања, без обзира на разлике – расне, националне, верске, социјалне, родне... Мрежа подршке инклузивном образовању значаја је у остварењу овог концепта на свим нивоима, од републичког до локалног, у чemu ће и даље имати подршку Министарства просвете и културе ове земље.

– Ради се о промени парадигме, концепта образовања, од тога да се ученик прилагођава школи до тога да школа излази у сусрет ученику, како би свако дете остварило свој пуни потенцијал. За остварење овог није довољно само законска и политичка подршка – до њега не може доћи без посвећених практичара! – рекла је Моника Мот из ове аустријске организације.

Кристијан Еленсон, координатор за образовну сарадњу у овашњој канцеларији Културконтакта, подсетио је да је социјална инклузија актуелна у свим земљама Европске уније, а посебан изазов је њена примена у школама и зато је у Србији досад и одржан низ регионалних састанака у оквиру ове мреже.

Инклузивно образовање, као образовање високог квалитета, свеобухватан је концепт и тражи озбиљну интерсекторску сарадњу, нагласила је Тања Ранковић, руководилац програма образовања у канцеларији Уницефа у Србији.

– Доказали смо протеклих година да инклузија није илузија и да, и поред материјалних разлика у односу на богатије земље, заједничким радом свих фактора може да се постигне много – додала је она, истакавши све, од државе, родитеља и локалних заједница до школа, невладиних организација и компетентних професионалаца.

Уницефова подршка усмерена је, пре свега, на развој капацитета школа и система образовања у целини, а оснаживање, едукација и развој Мреже део су тих активности. У томе им се, као партнер, приклучила и Фондација Теленор, која ће се ангажовати на опремању школа рачунарима и другом неопходном техничком опремом.

– Када се овако комплексне теме уводе у систем, знање, прегаштво и заједништво дају значајне резултате – подвукла је Тања Ранковић.

Искуства из италијанског образовног система везано за инклузију представила је др Симона Далезио, стручњак из ове области, ангажована као истраживач на Лондонском универзитету и у европској агенцији задуженој за образовање деце са сметњама и инвалидитетом, а драгоцен је и њен осврт из углa бившег наставника.

ПРОФЕСИОНАЛЦИ

Наташа Јовић, начелница Одељења за права детета у Стручној служби из Канцеларије поверилика за заштиту грађана истиче важност едукације професионалаца у области инклузивног образовања, како се убједије не би дешавало да у овој области раде људи који јој се противе или је не разумеју:

– Инклузија детета почиње рођењем и неопходна нам је већ од вртића. Овај процес од малих ногу подстиче осетљивост и остале деце и користи читавом систему и током даљег образовања.

– У инклузивном образовању не постоје рецепти, решења која се могу пренети са случаја на случај. Потребно је, такође, учити се на искуствима и грешкама других, како се оне не би понављале и како би се радио ефикасније. Пре свега, није питање да ли, већ како ћемо постићи инклузивно образовање – казала је гошћа из Италије, подсетивши да инклузија подразумева различит приступ за различите људе, односно прилагођавање појединачним случајевима.

Када говоримо о „искључености“, увек треба да се питамо које и зашто искључен из система и ко од тога профитира, али и шта све ученици са сметњама успевају да постигну када су интегрисани у систем образовања с осталим ученицима, објаснила је Далезио:

– Појента је у уклањању препреke које, пре свега, треба препознати!

Преносећи искуства из Италије у доношењу и имплементацији регулативе и њиховој примени у оквиру система, она је снажно препоручила да се закони креирају без нејасноћа и недоречености, да буду без простора за политичко маневришење и избегавање. У овој земљи политика интеграције подразумева интегрисан законодавство за читав образовни систем, без посебног закона за децу са сметњама у развоју и инвалидитетом, а од фундаменталног значаја је умрежавање свих заинтересованих чини-

лаца. У таквој сарадњи и интеграцији са другим организацијама увек треба имати на уму који су нам крајњи циљеви и задачи и не одступати од њиховог остварења.

Школски систем у Аустрији препознаје потврду (својеврсни сертификат) о посебним потребама деце у образовању – SEN. Иако је систем образовања у овој земљи прилично централизован, број деце која имају SEN у великим броју се разликују по покрајинама и окрузима, а у различitim областима се, чак, примењују и различити критеријуми за добијање ове потврде – објашњава Роланд Астл, руководилац Саветодавног центра за образовање особа с посебним потребама у округу Ројте у Тиролу.

Он указује да због тога не постоји јединствена дефиниција, иако је ова класификација неопходна, јер се на основу ње из буџета одвајају додатна средства школама. Ови и неки други проблеми мотивишу Аустрију да сарађује с другим земљама на унапређењу инклузивног образовања. Искуства показују да кроз инклузију нема добробит само детет које се укључује у систем, већ и остало дете и друштво у целини, наглашава овај стручњак, јер будући одрасли од малена развијају осећај за другачије, за потребе мањинских група.

Иако у овој земљи инклузија још нема законско утемељење, није регулисана као обавеза система, сва досадашња истраживања и прилагођавања образовног система воде у том смеру. Тренутно, конкретну одлуку о начину школовања детета са сметњама доносе његови родитељи и директор будуће школе. То, такође, зависи и од финансијских могућности и других ресурса школе и округа у којој се она налази. Такође, у току је и расправа да ли ће SEN сертификат и даље бити неопходан, или ће школе потребна средства добијати на основу неке друге методологије, а

ПРИМЕРИ ДОБРЕ ПРАКСЕ

У Италији регуларна школска одељења броје од 25 до 28 ученика, а уколико има деце са сметњама у развоју или инвалидитетом, како би се осигурао квалитет наставе и успешан рад с њима, таквих ћака у разреду не може бити више од троје, а осталих ученика не може бити више од 20.

У овим одељењима ангажоване су по три одрасле особе – наставник, специјални наставник који је ангажован на прилагођавању наставе деци, као и асистент, који им помаже у одржавању хигијене, кретању и другим потребама.

циљ тога јесте минимална стигматизација деце у процесу инклузије и остваривања својих потреба и права.

Још један пример (осторован) праксе против које се боре стручњаци за инклузију у Аустрији је и чињеница да постоје и неки сукоби интереса – наиме, подршку инклузији у локалним школама по закону могу да пруже само постојеће специјалне школе, које, пак, тиме нарушују и сврху сопственог постојања.

– Када желите да мењајете стање и уврежене праксе, морате да мењајете и људе који доносе одлуке – надовезала се Далезио.

– Наша мрежа функционише у великој мери захваљујући већем ангажовањем локалних координатора.

Наташа Јовић, начелница Одељења за права детета у Стручној служби из Канцеларије поверилика за заштиту грађана истиче важност едукације професионалаца у области инклузивног образовања, како се убједије не би дешавало да у овој области раде људи који јој се противе или је не разумеју:

– Наше школе немају довољно стручњака за област инклузије, упозорила је Јовић и подсетила да је пре неколико година тадашње Министарство просвете одбило препоруку овог Поверилишта да се запосли потребан број одговорајућих стручњака, како би се пружила потребна подршка, а у исто време овом телу пристигао је велики број притужби због ускраћивања загарантованих права деци са сметњама у развоју.

Бројни су проблеми данас присутни, од лошег финансирања интересорских комисија, педагога и стручних асистената, до недостатка стручних капацитета.

Посебно је забринујаће, истакла је Наташа Јовић, што многи професионалаци који треба да спроводе инклузију имају проблематичне ставове, да деца, коју они често зову „ментално ретардирани“, треба да буду смештена у посебне установе, а не да похађају регуларну наставу с осталима.

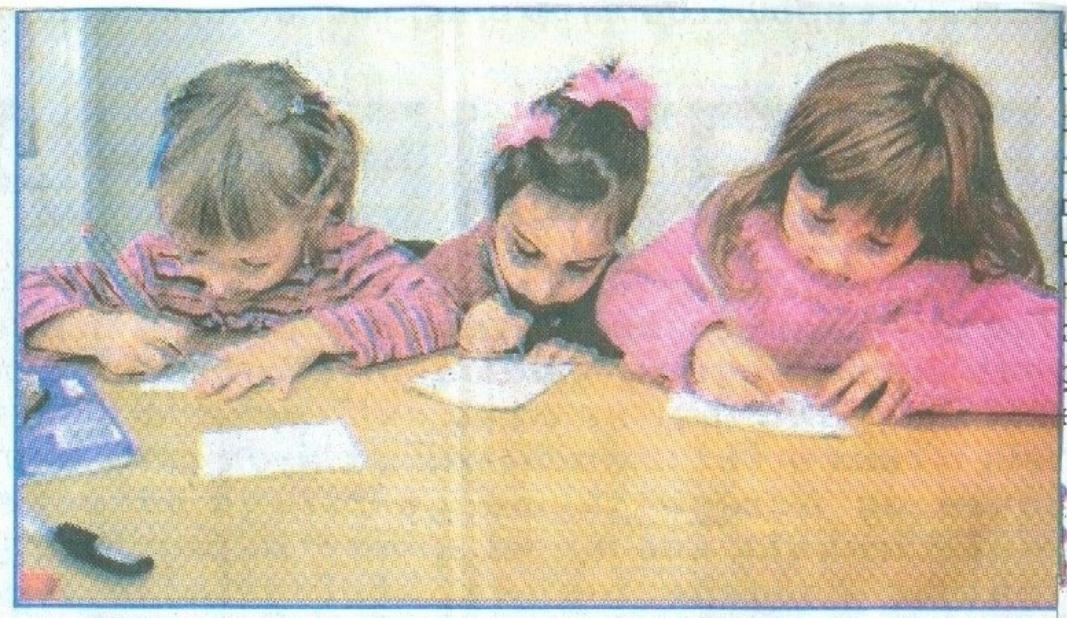
Сматра се да многи проблеми који искрсавају током примене инклузије могу да се реше у самим школама, али и поред примење добре праксе, школе њихово решавање најрадије препуштају интересорним комисијама, додала је Јовић.

У име Мреже Јељана Симић осврнула се на настанак и досадашње активности ове организације, а Тања Павловић и Стаменка Судар представиле су примере добре праксе, односно неке конкретне успехе инклузије у Србији. Један од примера је борба за укључење детета с дијабетесом у предшколску установу, која је трајала три месеца, а завршена је успешном, обезбеђивањем свих услова и потребности за боравак у вртићу, набавком апарате за мерење нивоа шећера у крви, уз едукацију васпитачице и сестара у тој установи...

Други је пример младића с дијагнозом из спектра аутизма, који је, уз подршку читаве школе, одељења, али и школских суседа и локалних продаваца – уз лични труд и жељу (био је најредовнији ученик током све четири године средње школе) – дошао до жељеног циља – успешне матуре.

Инклузивно образовање ослања се на два стуба – на изванредне компетиције с једне стране и високе етичке вредности (које подразумевају пре свега антидискриминаторски и антисегрегацијски принцип) – нагласила је у свом обраћању Милена Јеротијевић.

Дамир Јелисавчић

Окружили столови: „Добра пракса и могућности унапређења инклузивног образовања у Србији“

ПРЕДРАСУДЕ СУ НАЈВЕЋА ПРЕПРЕКА...

Кад се оне савладају, све иде лакше, предочено је на великом састанку Мреже. Трајки се системска подршка за примере добре праксе, укључивање родитеља, ћака и болја информисаност. Остало је неразјашњено да ли сведочанства треба да садрже подашак да је ученик радио по ИОП-у

Другог дана рада Мреже представљени су најважнији закључци са округлих столова који су претходно одржани под општим називом „Добра пракса и могућности унапређења инклузивног образовања у Србији“ на неколико најзначајнијих тема које се односе на пружање подршке транзицији ученика из једног у други образовни ниво, при упису у средње школе и школи, која би требало да постане агенс промене – уз генералну тезу да су предрасуде највећа препрека ширењу инклузивне мреже. Кад се оне савладају, онда све иде лакше, поручено је са скупа домаћих и страних експерата, на коме је представљен и нови пројекат Мреже и Уницефа.

Поред конкретних закључака дефинисаних на радним групама, искристалиси су се и општи који би могли да важе за све. Кључне тачке односе се на укључивање свих актера, од родитеља, преко школа до просветних власти, невладиних организација... како би се мрежа подршке ученицима са сметњама у развоју што више ширила – али и на обезбеђивање системске потпоре за примере добре праксе.

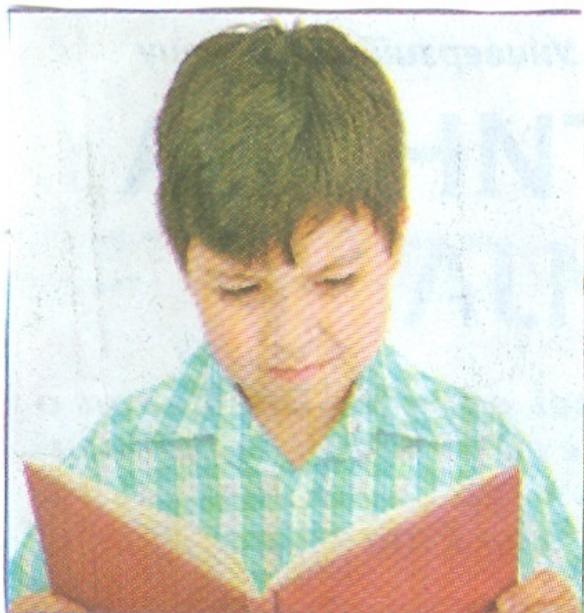
Татјана Павловић је пренела став да родитељи нису довољно информисани о томе како, на који начин и ко све треба (може, мора) да им пружи подршку у образовању њихове деце, јер су они „и даље у дилемама и страховима, што може отворити нову

ВЕЛИКА ПОХВАЛА

Импресионирана оним што је чула другог дана великог састанка Мреже подршке инклузивном образовању, консултант Уницефа из Женеве Пола Хант је рекла да до сада, након 20 година рада, још није видела посвећену групу наставника и стручњака. Она је предложила да све што ради документују, како би људи имали приступ тим подацима, ставовима, решењима и анализама. – Ви сте група која располаже међународном снагом и ваши примери не треба да служе само Србији. Мислим да ће се сигурно користити и ван граница ове земље – убеђена је Пола Хант.

димензију у раду Мреже“. То, по представницима Мреже који су расправљали о преласку ученика са једног на други образовни ниво, значи, да би у фокус рада ове организације требало родитеље ставити у фокус, у коме је до сада била школа.

На скупу се чуло и опште запажање да је ове године много више ученика са сметњама у развоју полагало завршни испит на другачији начин, уз разне видове прилагођавања, него што је то било лане. Добре и јасне су биле смернице за планирање, организовање и спровођење завршног испита за ћаке којима је била потребна додатна подршка, предочила је Милена Васић, уз напомену да су на окружном столу о реализацији завршних испита и матуре сматрала да је потребан јединствен образац који ће тач

ља, средњој школи проследи неопходну документацију.

Према речима модератора скупа Љиљане Симић, ученици са посебним потребама могли су да конкуришу и у уметничке и специјализоване средње школе, као и у Математичку и филолошке гимназије и да положу пријемни испит који је њима прилагођен. По информацији која се чула 20. октобра, двоје ученика успело је да оствари свој сан. Такође, према подацима Националне службе запошљавања, број запослених особа са инвалидитетом се удесетостручио након усвајања закона.

По оцени Гордане Ђигић „све што чини једну школу квалитетном, карактеристике су и добре

БЕЗ КУКЊАВЕ

Одговорност је увек на професионалу, на ономе ко води процес и на његовим способностима, а не на детету, навела је Милена Јеротијевић, објашњавајући да застој у раду на инклузији може да се посматра и као добар догађај из кога се пуно учи. А кључно је, каже, да се схвати колико је заправо важна улога „челног човека школе (директора) у процесу инклузивног образовања и његова подршка“. Сњежана Мрше је оценила да је најважније не посустати кад се појаве препеке. „Њих треба да превазилазимо, а не да кукамо“, казала је она.

инклузивне школе“, а оно што треба додатно регулисати, кад је инклузија у питању, је да се „приликом поштовања афирмавних мера уписа у средњу школу води рачуна да се не стварају велика одељења“. Тешко да ученик из осетљивих група може да добије квалитетно образовање у одељењима са 38 па и 40 ученика, сматра Ђигић, уз опаску да се квалитет рада умањује генерално за све ђаке. Чланови радне групе који су расправљали о подршци при упису у средње школе такође су закључили да су здравствени услови у Конкурсу застарелији јер не узимају у обзир многе могућности за превазилажење препека, попут асертивних технологија, на пример.

Да је школа агенс промене у свом окружењу, али да тај процес мора најпре да се изврши унутар ње саме (и) кад је инклузија у питању, доказала је Соња Миладиновић, наводећи да је то могуће - ако дође до квалитетних, дугорочних и развојних промена на нивоу целе школе, одељења и разреда и појединачног ученика. А то може да се оствари само уколико се ради самовредновање и дефинише развојно и стратешко планирање промена у школи, „зашта је неопходан тимски рад и партнерство“.

– Када улазимо у школу треба да водимо рачуна о томе да ли у њој има и колико деце са сметњама у развоју, да ли су распоређена увек код истих учитеља и наставника, да ли је свој деци добро и шта школа ради на стручном усавршавању – навела је Соња Миладиновић, подсећајући представнике Мреже да увек буду јасни и концизни у саветовању школе јер „држава поседује механизме, а ми само треба да их покренемо и ставимо у функцију“.

О.Н.